

**СТАНДАРТЧИЛАЛ, ТЕХНИКИЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТОХИРЛЫН
ҮНЭЛГЭЭНИЙ ИТГЭМЖЛЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛИЙН
ХЭРЭГЖИЛТИЙН ҮР ДАГАВАРТ ҮНЭЛГЭЭ ХИЙХ АРГАЧЛАЛ**

2022 он

АГУУЛГА

Товчилсон үгсийн жагсаалт

Удиртгал

НЭГ.ТӨЛӨВЛӨХ ҮЕ ШАТ

1. 1 Үнэлгээ хийх шалтгаан
1. 2 Үнэлгээ хийх хүрээ
1. 3 Үнэлгээний шалгуур үзүүлэлт
1. 4 Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр
1. 5 Шалгуур үзүүлэлтийг томьёолох
1. 6 Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

3. 1 “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал
- 3.2. “Хүлээн зөвшөөрөгдсөн” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал
- 3.3. “Практикт нийцэж байгаа байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

5. 1 Дүгнэлт
5. 2 Зөвлөмж

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

ХАВСРАЛТ

УДИРТГАЛ

Стандарт, хэмжил зүйн газрын захиалгаар “Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль”-ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 6 дугаар хавсралтаар баталсан “Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлал”-ын дагуу үнэлгээ хийж гүйцэтгэлээ.

“Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль”-ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх судалгаа нь хуулийн хэрэгжилтийн явц дахь ололтыг бататгахын зэрэгцээ хуулийг хэрэгжүүлснээр гарч буй хүндрэл, бэрхшээлтэй асуудал, нийгэмд үзүүлж буй эерэг, сөрөг байдлыг илрүүлэн, цаашид зохистой, үр дүнтэй хэрэгжүүлэх боломжит хувилбарыг тодорхойлж дүгнэлт, зөвлөмж өгөх зорилготой.

Хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх ажил нь төлөвлөх, хэрэгжүүлэх, үнэлэх гэсэн үндсэн гурван үе шатаас бүрдсэн болно.

НЭГ.ЕРӨНХИЙ МЭДЭЭЛЭЛ

Төлөвлөх үе шатны зорилго нь үнэлгээ хийх хүрээг тогтоож, түүнд тохирсон шалгуур үзүүлэлтийг тодорхойлоход чиглэгдэнэ. Энэ үе шатанд дараах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлнэ. Үүнд:

- Үнэлгээ хийх шалтгааныг тодорхойлох
- Үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох
- Шалгуур үзүүлэлтийг сонгож тогтоох
- Харьцуулах хэлбэрийг сонгох
- Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох
- Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

1.1. Үнэлгээ хийх шалтгаан

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн /цаашид “СТЗТҮИтХ” гэх/ шинэчилсэн найруулга 2017 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдөр батлагдаж 2018 оны 07 дугаар сарын 01-ний өдрөөс хэрэгжиж эхэлсэн бөгөөд дагаж мөрдөгдөөд хэдийн 4 жилийн хугацаа өнгөрсөн байна. Энэхүү хуулийн шинэчилсэн найруулгаар стандартчилал, техникийн зохицуулалт, итгэмжлэлийг Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, олон улсын хөгжлийн чиг хандлагад нийцүүлэн, нийтийн ашиг сонирхол, хүний эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчин, улс орны аюулгүй байдлыг хамгаалах нөхцөлийг бүрдүүлж, бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлж, зохицуулаагүй харилцааг зохицуулснаараа дэвшилттэй хууль болсон билээ.

Монгол Улсад 2022 оны 10 дугаар сарын байдлаар 6525 стандарт хүчин төгөлдөр байна. Стандарт нь холбогдох хууль тогтоомжоор заавал дагаж мөрдөхөөр заагаагүй бол сайн дураар буюу үйлдвэрлэгч, нийлүүлэгч нь сонгон хэрэглэх баримт бичиг байдаг нь олон улсын практик юм. Иймд Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай стандартуудыг тодорхойлох, хэрэгжилтэд хяналт тавих эрх зүйн орчин хэрэгтэй байна.

Түүнчлэн хуулийн дагуу хэрэгжилтийн хяналтын тогтолцоонд хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэх, төр-хувийн хэвшлийн түншлэлийг бий болгох боломж нээлттэй боловч хувийн хэвшлийн оролцоог нарийвчлан тодорхойлоогүйгээс гадна төрийн зүгээс тохирлын үнэлгээ хийсээр байгаа нь хувийн хэвшлийн байгууллагууд хангалттай хэмжээнд хүрч хөгжихөд хязгаарлалт болж байна. Цаашилбал итгэмжлэлийн үйл ажиллагааны үр дүнд тохирлын үнэлгээний байгууллага ажиллагаа явуулах боловч тухай салбарт тохирлын үнэлгээний ажлыг хариуцан гүйцэтгэх итгэмжлэгдсэн, мэргэшсэн байгууллагыг Засгийн газрын гишүүн томилж байгаа нь хувийн хэвшлийн байгууллагад шат дамжлага нэмэгдүүлсэн, зах зээлийн өрсөлдөөнийг хязгаарласан байна.

1.2. Үнэлгээ хийх хүрээ

Үнэлгээний хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд чухал ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэдэг. Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.3.1-д “үнэлгээ хийх хүрээг тогтоох ажиллагаа нь хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг судлах явцад агуулгын хувьд ач холбогдолтой, нөлөөлөл үзүүлэх хамгийн гол зохицуулалтыг тодорхойлоход чиглэнэ” хэмээн заасан байна. Иймд СТЗТҮИТХ-ийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд чухал ач холбогдол бүхий заалтуудаар үнэлгээний хүрээг тогтоох шаардлагатай.

Иймд дээрх шалгуур үзүүлэлтийг үндэслэн СТЗТҮИТХ-ийн 1 дүгээр зүйлд зааснаар “Энэ хуулийн зорилт нь стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн эрх зүйн үндсийг тогтоож, бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, менежментийн тогтолцооны чанар, аюулгүй байдлыг хангах, хэрэглэгч, үйлдвэрлэгчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.” гэж заасан тул хуулийн зорилтыг хэрэгжүүлэхэд тулгарч буй хэд хэдэн зохицуулалтуудыг үнэлэх шаардлагатай гэж үзэж байна.

Тухайлбал

- **Техникийн зохицуулалт**

СТЗТҮИТХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.3 дахь хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.1 дэх хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 23 дугаар зүйлийн 23.1.2 дахь хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 24 дүгээр зүйлийн 24.2 дахь хэсэг

- **Стандартыг сонгон хэрэглэх**

СТЗТҮИТХ-ийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 13 дугаар зүйлийн 13.2 дахь хэсэг
СТЗТҮИТХ-ийн 13 дугаар зүйлийн 13.4 дэх хэсэг

- **Хяналт шалгалт**

СТЗТҮИТХ-ийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1 дэх заалт

1.3. Үнэлгээ хийх шалгуур үзүүлэлт

Аргачлалын 3 дугаар зүйлийн 3.4-т Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаврыг тодорхойлоход сонгох шалгуур үзүүлэлтүүдийн жагсаалтыг тусгасан бөгөөд энэхүү шалгуур үзүүлэлтүүдээс дараах 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонгож байна.

Үүнд:

- зорилгод хүрсэн түвшин
- хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал
- практикт нийцэж байгаа байдал

1.4. Үнэлгээний харьцуулах хэлбэр

Хууль тогтоомж хэрэгжсэнээр нийгмийн харилцаанд гарсан эерэг, сөрөг өөрчлөлтүүдийг олж тодорхойлоход харьцуулах хэлбэрүүдийг ашигладаг. Хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийх аргачлалын 3.5.3 дахь хэсэгт заасан дөрвөн төрлийн харьцуулах хэлбэрүүдээс 3.5.3.1. “байх ёстой болон одоо байгаа байдал”, мөн 3.5.3.4. “тохиолдол судлах” хэлбэрүүдийг сонголоо.

Учир нь, одоо байгаа нөхцөл байдлыг бодитой хэмжиж тогтоосон үзүүлэлтүүдийг тухайн хууль тогтоомжоор тогтоосон шаардлагатай харьцуулах хэлбэрээр хууль тогтоомжийн зорилгын хэрэгжилт ямар түвшинд байгааг тогтоохын тулд “байх ёстой болон одоо байгаа” харьцуулах хэлбэрийг хэрэглэхээр заасан.

Бид үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн заалтуудын хувьд зорилгод хүрсэн түвшин, хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал, практикт нийцэж байгаа байдал шалгуур үзүүлэлтүүдээр шалгахар тогтоосон тул үүнтэй уялдуулан дээрх харьцуулах хэлбэрийг сонгов.

Мөн үнэлгээний хүрээгээр тогтоосон хуулийн заалтууд бусад улс орнуудын хувьд хэрхэн хэрэгждэг талаар судлах үүднээс “тохиолдол судлах” харьцуулах хэлбэрийг сонгосон болно. Бусад улс орнуудын СТЗТҮИТХ тогтоомжийг харьцуулан судлах нь тус хуулийг сайжруулахад зайлшгүй хийгдэх ёстой судалгаа гэж үзлээ.

1.5. Шалгуур үзүүлэлтийг томъёолох

Дээр тайлбарласан ёсоор бид энэхүү үнэлгээг хийхэд зорилгод хүрсэн түвшин, практикт нийцэж байгаа байдал болон хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал гэсэн шалгуур үзүүлэлтүүдийг сонгож авсан бөгөөд дараах асуултуудыг боловсрууллаа.

Зорилгод хүрсэн түвшин шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

- СТЗТҮИТХ-ийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх заалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?
- СТЗТҮИТХ-ийн 13 дугаар зүйлийн 13.1 дэх заалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?
- СТЗТҮИТХ-ийн 16 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг зорилгодоо хүрсэн эсэх?

Хүлээн хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал:

- СТЗТҮИТХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2 дах хэсэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн эсэх?
- СТЗТҮИТХ-ийн 14 дүгээр зүйлийн дугаар зүйлийн 14.1 дэх хэсэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн эсэх?

Практикт нийцэж буй байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд:

- СТЗТҮИтХ-ийн 12 дугаар зүйлийн 12.1 дэх хэсэг практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?
- СТЗТҮИтХ-ийн 13 дугаар зүйл практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?
- СТЗТҮИтХ-ийн 25 дугаар зүйл практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?
- СТЗТҮИтХ-ийн 26 дугаар зүйл практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?
- СТЗТҮИтХ-ийн 29 дүгээр зүйл практикт хэрхэн хэрэгжиж байна вэ?

1.6.Мэдээлэл цуглуулах аргыг сонгох

Энэхүү судалгааны ажлын хүрээнд үнэлгээ хийх хуулийн зүйл, заалтын зорилгод хүрсэн түвшин, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал, практик хэрэгжилтийг илрүүлэх зорилгоор баримт бичиг, судалгааны ажил уншиж, судлах, харьцуулалт хийх, мэргэжилтнүүдтэй уулзаж, ярилцах, санал солилцох зэрэг ажлуудыг хийж гүйцэтгэсэн бөгөөд мэдээлэл цуглуулах дараах аргуудыг ашигласан болно. Үүнд:

- Аргачлалын 3.7.3.1-д заасны дагуу бэлэн байгаа мэдээллийг цуглуулах хүрээнд:
  - СТЗТҮИтХ-д холбогдох хууль тогтоомж
  - Монгол Улсын нэгдэн орсон олон улсын гэрээ, конвенци
  - бусад эрх зүйн баримт бичиг
  - ном
  - нэг сэдэвт эрдэм шинжилгээний өгүүлэл
  - судалгааны тайлан
  - статистик мэдээлэлд дүн шинжилгээ хийлээ.
- Аргачлалын 3.7.3.2-т заасны дагуу холбогдох субъектээс судалгаа авах хүрээнд СТЗТҮИтХ-ийн үйлчлэлд хамаарах худалдаа, үйлдвэрлэл эрхлэгч аж ахуйн нэгж байгууллага болон хуульч, судлаачдаас фокус бүлгийн болон ганцаарчилсан ярилцлагын аргаар судалгаа авсан болно.

ХОЁР. ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ ҮЕ ШАТ

СТЗТҮИТХ-ийн хэрэгжилтийн үр дагаварт үнэлгээ хийхдээ бэлэн байгаа мэдээллийг цуглуулах, холбогдох субъектээс судалгаа авах аргаар холбогдох материалыг цуглуулан үнэлгээг хийсэн болно.

- Бэлэн байгаа мэдээллийг цуглуулах

Хууль, эрх зүйн акт

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992
2. Монгол Улсын Захиргааны хууль, 2013
3. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль, 2018
4. Улсын их хуралын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “АЛСЫН ХАРАА-2050
5. Улсын их хуралын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого
6. Улсын их хуралын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл
7. Засгийн газрын 2022 оны “Хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх ажил үйлчилгээний талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 340 дүгээр тогтоол
8. Засгийн газрын 2019 оны 235 дугаар тогтоол
9. Евро парламентын 2008 оны 765 дугаар чиглэл
10. Япон улсын Аж үйлдвэрийн стандартын тухай хууль
11. Евро парламентын 2012 оны 1025 дугаар чиглэл

Цахим эх сурвалж

1. <http://opendata.burtgel.gov.mn/lesinfo/8172676>
2. <https://forum.parliament.mn/projects/187>
3. <https://www.mnas.gov.mn/Use%20of%20Logos%20and%20Marks>
4. <https://emi.qcc.gov.ae/-/media/Project/QCC/EMI/Documents/TheNationalQualityInfrastructure.pdf>
5. <http://nml.gov.ph/wp-content/uploads/2013/02/THE-ANSWER-TO-THE-GLOBAL-QUALITY-CHALLENGE- A-NATIONAL-QUALITY-INFRASTRUCTURE.pdf>
6. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tbt3rd_e.pdf
7. https://www.unido.org/sites/default/files/2017-02/GUIDE_FOR_THE_DEVELOPMENT_OF_0.pdf
8. <https://pubdocs.worldbank.org/en/249621553265195570/69dba889394378338787139226.pdf>
9. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2305>

Статистик мэдээ, судалгааны тайлан, ном

1. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн хурлын тэмдэглэл
2. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл
3. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 11 дүгээр сарын 04-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл
4. Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газар хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд авсан саналын тэмдэглэл.

ГУРАВ. ҮНЭЛЭХ ҮЕ ШАТ

Үнэлэх үе шатанд сонгосон шалгуур үзүүлэлтийн томъёоллын дагуу СТЗТҮИтХ-аас сонгож авсан зохицуулалтуудад дараах байдлаар үнэлгээ хийлээ.

3.1. “Зорилгод хүрсэн түвшин” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал:

СТЗТҮИтХ-ийн үндсэн зорилтыг “стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн эрх зүйн үндсийг тогтоож, бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, менежментийн тогтолцооны чанар, аюулгүй байдлыг хангах, хэрэглэгч, үйлдвэрлэгчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино” хэмээн уг хуулийн 1 дүгээр зүйлд заажээ. Энэхүү зорилтыг хуулийн бүхий л зохицуулалт хангаж байх ёстой гэж үзэж байна. Иймд тус хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх хэсэг, 13 дугаар зүйлийн 13.1 дэх хэсэг, 16 дугаар зүйлийн 16.1 дэх хэсгийн зохицуулалт тус бүр үнэлгээ хийхээр сонгож авсан болно.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1. СТЗТҮИтХ-ийн 7 дугаар зүйлийн 7.1 дэх заалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

7 дугаар зүйл.Стандартчиллын зорилго

7.1.Стандартчиллын зорилго нь бүтээгдэхүүний хэрэглээний нийцтэй байдал, харилцан орлуулалт болон сорилт, хэмжилтийн нэгдмэл байдлыг хангах замаар нөөцийг зүй зохистой ашиглах, бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, худалдааг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино.

СТЗТИҮтХ-ийн 7 дугаар зүйлээр Стандартчиллын зорилгыг зохицуулсан бөгөөд тус зүйлийн 1 дүгээр хэсэгт “Стандартчиллын зорилго нь бүтээгдэхүүний хэрэглээний нийцтэй байдал, харилцан орлуулалт болон сорилт, хэмжилтийн нэгдмэл байдлыг хангах замаар нөөцийг зүй зохистой ашиглах, бүтээгдэхүүний

өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх, худалдааг нэмэгдүүлэхэд дэмжлэг үзүүлэхэд оршино” гэж заасан. Тухайн хэсгийг тайлбарлавал Стандартчиллын зорилго нь

1. **Бүтээгдэхүүн хэрэглээний нийцтэй байдлыг хангах гэж** аливаа материал, бүрдэл хэсэг, тоног төхөөрөмж, тогтолцоо, тэдгээрийн нийцэл. Жишээ нь: Дэлхийн аль ч оронд үйлдвэрлэсэн сэлбэг, техник хэрэгсэл 1 стандартаар үйлдвэрлэгдсэн хоорондоо таарч тохирох,
2. **Харилцан орлуулалт гэж** салбар чиглэлээсээ хамааран бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээнд харилцан орлуулалт гэдэг үгийг сонгож хэрэглэнэ. Ерөнхийдөө бүтээгдэхүүний нийцтэй байдалтай ижил утгатай,
3. **Сорилт хэмжилтийн нэгдмэл байдлыг хангах замаар нөөцийг зүй зохистой ашиглах гэж** олон Улсын хэмжээнд аль ч лабораторийн сорилтын дүн ижил байна. Мөн хэмжиж буй нэгж нь адил байна. Жишээлбэл: (Сантиметр – Инч биш зөвхөн Сантиметр),
4. **Бүтээгдэхүүний өрсөлдөх чадварыг дээшлүүлэх гэж** стандартын шаардлагыг хангаж үйлдвэрлэгдсэн бүтээгдэхүүн нь зах зээлд нийлүүлэгдэхдээ бусад ижил төрлийн бүтээгдэхүүнээс илүү давуу байдалтай борлуулагдах, худалдан авагчийн итгэлийг нэмэгдүүлэх
5. **Худалдааг нэмэгдүүлэх:** стандартын шаардлагыг хангаж үйлдвэрлэгдсэн бүтээгдэхүүн нь зах зээлд нийлүүлэгдэхдээ бусад ижил төрлийн бүтээгдэхүүнээс илүү давуу байдалтай борлуулагдах, худалдан авагчийн итгэлийг нэмэгдүүлэхийг ойлгоно.

Мөн тус хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.1 дэх хэсэгт "Стандартчилал" гэж бүтээгдэхүүн, ажил, үйлчилгээний харилцан орлолт, аюулгүй байдал, мэдээлэл, техник, хэмжилт, сорилтын нийцтэй, нэгдмэл байдлыг хангах зорилгоор нийтлэг бөгөөд дахин давтан хэрэглэх журам тогтоох үйл ажиллагааг хэлнэ” гэж тодорхойлсон. Тайлбарлавал стандартчилал нь стандарт тогтоох үйл ажиллагаа буюу тухайн баримт бичгийг үйлдэх, боловсруулах үйл явцыг хэлж байна.

Дээрх стандартчиллын тодорхойлолтын дагуу стандартын баримт бичиг нь тогтмол боловсруулагдан, батлагдаж байна. Гэвч тэдгээрийн хэрэгжилт, стандартчиллын зорилгын биелэлт төдийлөн хангалттай бус байна. Тодруулбал:

1. Стандартын талаарх иргэдийн мэдлэг, мэдээлэл дутмаг учир олон нийт, хэрэглэгчдийн зүгээс хэрэгжүүлэх хяналт, гомдол хангалтгүй байна.

Шигтгээ 1.

Иргэд, байгууллагууд стандартын талаар анхан шатны ойлголт, мэдлэгтэй байх нь стандартын хөгжлийг хурдасгах гол түлхэц болно. Менежментийн тогтолцооны аудиторуудыг мэргэшүүлэх сургалт зохион байгуулдаг сургалтын байгууллагуудыг гэрчилгээжүүлэх, өндөр шалгуураар албан ёсны зөвшөөрөл олгодог байх шаардлагатай байна¹

¹ 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газрын хуулийн холбогдох оролцогч нарыг

Шигтгээ 2.

Стандартыг мөрдөх талаар иргэд, аж ахуйн нэгж байгууллын ойлголт маш хомс бөгөөд нөгөө талаас стандартыг мөрдсөнөөр зардал нэмэгддэг тул аль болох их ашиг олж стандартгүй бүтээгдэхүүн үйлчилгээ үзүүлэхийг аж ахуйн нэгжүүд эрмэлзэж байна. Сургалт, мэдээлэл арга зүйгээр хэн, хэзээ, хэрхэн хангах нь тодорхойгүй байна²

“Хотын Стандарт хяналтын газар”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 3.

Стандартын мэдлэг, ойлголтыг түгээн дэлгэрүүлэх, Стандарт, тохирлын үнэлгээ, итгэмжлэл, хэмжил зүйн талаар олон нийтэд мэдлэг, мэдээлэл түгээх хэрэгтэй³

“Увс аймаг дахь стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс”-ийн мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 4.

Түүнчлэн www.estandart.gov.mn цахим хуудаснаас зарим төрлийн стандартыг харахад дэлгэрэнгүй харах боломжгүй байдаг учир бүх стандартыг интернэтээс дэлгэрэнгүй харахаар ил тод байлгах зохицуулалт хийх, бүх төрлийн стандартыг үнэгүй болгох талаар тодорхой заалт тусгах шаардлагатай байна.

Өндөр хөгжилтэй улс орнууд тэр дундаа Европын холбооны гишүүн улс орнуудын стандартчиллыг хэрэгжүүлэх, чанарын хяналтын тогтолцоон дахь зах зээлийн хяналтын нэг бүрдэл нь иргэд, хэрэглэгчдийн гомдолд суурилдаг.⁴ Улмаар иргэд, хэрэглэгчдэд бий болсон хохирлыг барагдуулах, зөрчлийг арилгах, зах зээлээс бараа, үйлчилгээг татах талаар арга хэмжээг авч хэрэгжүүлдэг.

Гэвч манай улсад иргэд, олон нийтээс тавих хяналт, гомдлын мөрөөр авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээ бүрэн хөгжөөгүй, шүүхээс энэ чиглэлээр хэрэг, маргаан шийдвэрлэсэн туршлага төдийлөн хангалтгүй байна.

2. Стандартыг нэвтрүүлэх, мөрдүүлэх талаар.

Шигтгээ 5.

Сүүлийн жилүүдэд зарим хууль, дүрэм, журмуудад Олон Улсын стандартыг мөрдөх, хэрэгжүүлэх талаар зааж байгаа нь сайшаалтай байна. Жишээ нь: ISO 50001:2018 Эрчим хүчний менежментийн тогтолцоо, ISO27001:2021 Мэдээллийн аюулгүй байдлын менежментийн тогтолцооны стандартуудыг хэрэгжүүлэх талаар холбогдох хууль журмуудад тусгагдаад байна. Гэвч энэ тоог нэмэгдүүлэх шаардлагатай. Тухайлбал:

хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд санал авсан байдаг. Тухайн саналын хүрээнд “Олон улсын стандартын академи” ХХК-с ирсэн санал.

² 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газрын хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд санал авсан байдаг. Тухайн саналын хүрээнд “Хотын Стандарт хяналтын газар”-с ирсэн санал.

⁴ Ensuring Quality to Gain Access to Global Markets A Reform Toolkit Martin, Kellermann, 2019

Хүнсний салбарт хүнсний аюулгүй байдлын менежментийн тогтолцооны ISO22000:2018 Стандарт, барилга, уул уурхайн салбарт хөдөлмөрийн эрүүл мэнд аюулгүй байдлын ISO45001:2018 стандарт, төрийн бүх шатны байгууллагуудад авлигын эсрэг менежментийн тогтолцооны ISO37001:2016 стандартыг заавал хэрэгжүүлэх талаар холбогдох хууль, дүрэм журмуудад тусгах шаардлагатай.

“Олон улсын стандартын академи” ХХК-ийн мэргэжилтнүүд

Монгол Улсын хувьд 1990 оноос өмнө аливаа стандартыг заавал дагаж мөрдүүлэх, түүнийг хянах тогтолцоог хэрэгжүүлдэг зах зээлийн орчин, соёлтой байсан. Тус тогтолцоог одоо ч зарим нэг мэргэжилтнүүд буцаан сэргээх нь зүйтэй гэсэн байр суурьтай байгаа нь ажиглагдсан.

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний тухай хуулийн 2017 оны шинэчилсэн найруулгаар стандартыг “4.1.2.“стандарт” гэж ... сонгон хэрэглэх баримт бичиг” гэж, “12.1.Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага стандартчиллын баримт бичгийг сонгон хэрэглэнэ.” гэж, “13.2.Тохирлын үнэлгээнд хүн, малын эрүүл мэнд, хүрээлэн байгаа орчин, улс орны аюулгүй байдал, нийтийн ашиг сонирхолд хохирол учруулж болзошгүй бүтээгдэхүүнийг заавал хамруулна.” гэж тус тус заасан.

Дээрх өөрчлөлтийн дагуу олон улсын жишгийн дагуу стандарт нь сонгон хэрэглэх баримт бичиг гэх агуулгатай болсон. Тухайн бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний нарийвчилсан ангиллын дагуу батлагдсан стандартуудаас сонгон хэрэглэх боломжийг нээлттэй байлгах нь зүйтэй бөгөөд хэрэглэгч, худалдан авагч тал өөрсдийн хэрэгцээнд тохирохуйц стандартыг гэрээндээ тусган худалдан авалт хийх зарчмыг олон улсад нийтлэгээр мөрдөж байна.

Харин хуулийн 13.2-д заасны дагуу заавал тохирлын үнэлгээнд хамрагдах эсвэл хэрэглэгч, худалдан авагч өөрөө сонгон ашиглаж буй стандартын шаардлага хангасан эсэхийг тодорхойлох ёстой тохирлын үнэлгээний байгууллагууд зах зээл дээр хангалттай хэмжээнд хөгжөөгүй байна.

3. Тохирлын үнэлгээний байгууллагын хөгжил дутмаг байна.

Шигтгээ 6.

Тохирлын үнэлгээний байгууллагуудыг олшруулах. Мөн сонгохдоо нээлттэй сонгон шалгаруулалт хийдэг, чанартай байх⁵

“Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 7.

Стандартын хэрэгжилтийг яаж хангуулах вэ гэдэг дээр л анхаарал хандуулъя. Тэр тохирлын үнэлгээний байгууллагуудыг гаргая гэдэг бол зөв. Гэвч тохирлын үнэлгээний байгууллага яагаад гарч чадахгүй байна гэдэг асуулт гарна. Учир нь өрсөлдөөн буюу төр

⁵ 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газрын хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд санал авсан байдаг Тухайн саналын хүрээнд “Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар”-с ирсэн санал.

тэрийгээ хийгээд байгаа юм. Тэгэхлээр төрийг болиулах тогтолцоо руу л оруулах хэрэгтэй юм шиг байгаа юм.⁶

“Үндэсний итгэмжлэлийн төв”-ийн мэргэжилтнүүд

Европын холбооны гишүүн улс орны Засгийн газар нь хууль, тогтоомжоор гуравдагч талын гэрчилгээжүүлэлт шаардлагатай тохиолдолд тохирлын үнэлгээ явуулах байгууллагуудыг нэр зааж тодорхойлох жишиг байдаг боловч сүүлийн жилүүдэд тохирлын үнэлгээ явуулах байгууллагыг итгэмжлэлд хамруулах замаар чадавхыг нотлох хандлага бий болсон.

Тохирлын үнэлгээг төр дангаараа гүйцэтгэх бус хувийн хэвшилд тулгуурлах, тухайлбал төрийн байгууллагаас хийх тохирлын үнэлгээний үйл ажиллагааны зарим хэсгийг хувийн хэвشلээр гүйцэтгүүлэх зэргээр хувийн хэвшлийн оролцоог нэмэгдүүлэх бодлогыг улс орнууд баримталж байна.

Үндэсний итгэмжлэлийн төвийн цахим хуудсанд бүртгэлтэй итгэмжлэгдсэн 159 байгууллагын 97 нь төрийн байгууллага эсвэл төрийн оролцоотой компанийн харьяанд байна.

Хуулийн дагуу хувийн хэвшлийн тохирлын үнэлгээний байгууллагууд үүсэж хөгжих боломжтой боловч дээрх төрийн мэдлийн тохирлын үнэлгээний үйл ажиллагаатай үнэ, зах зээлийн хувьд өрсөлдөх боломж хязгаарлагдмал байна.

Түүнчлэн стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн төрийн хяналтыг хэрэгжүүлэх байгууллага, улсын байцаагчийг тухайлан заасан нь Төрийн хяналт, шалгалтын тухай хуулийн агуулгатай давхардсан байхаас гадна хуулийн 29.2.2-д “энэ хуулийн 13.2-т заасан бүтээгдэхүүнийг тохирлын үнэлгээнд хамруулсан эсэхэд хяналт тавих” гэсэн нь тохирлын үнэлгээний үр дүнг бус тохирлын үнэлгээний процессыг зааж өгсөн нь агуулгын хувьд ойлгомжгүй байдлыг үүсгэсэн байх талтай байна.

Түүнчлэн хуулийн 13.2-д заасан заавал тохирлын үнэлгээнд хамруулсан байх шаардлагатай бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний хувьд нийлүүлэгчийн мэдэгдэл гаргасныг тохирлын үнэлгээнд хамруулсанд тооцох эсэх нь тодорхой бус байна.

Дээрхээс дүгнэвэл СТЗТИҮтХ-д хуульд тусгагдсан стандартчиллын зорилго нь зорилгодоо хүрэх хэмжээнд хангалттай хэрэгжиж чадахгүй байх тул тухайн зохицуулалтыг эргэн харах зайлшгүй шаардлагатай болсныг илтгэж байна.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2. СТЗТИҮтХ-ийн 13 дугаар зүйлийн 13.1 дэх заалт зорилгодоо хүрсэн эсэх?

---

⁶ “Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн “Үндэсний итгэмжлэлийн төв”-ийн төлөөллөөс гаргасан санал 2022 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн хурлын тэмдэглэл 15-р тал

13 дугаар зүйл.Тохирлын үнэлгээний зорилго, хамрах хүрээ

13.1.Тохирлын үнэлгээний зорилго нь бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, хэрэглэгчийн эрх, ашгийг хамгаалахад оршино.

СТЗТҮИТХ 13 дугаар зүйлд Тохирлын үнэлгээний байгууллагын зорилгыг тодорхойлон зохицуулсан бөгөөд тус зүйлийн 1 дүгээр хэсэгт “Тохирлын үнэлгээний зорилго нь бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, хэрэглэгчийн эрх, ашгийг хамгаалахад оршино” гэж заасан. Мөн хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.7."тохирлын үнэлгээний байгууллага" гэж энэ хуулийн 4.1.6-д заасан үйл ажиллагааг эрхлэх эрх бүхий байгууллагыг, 4 дүгээр зүйлийн 4.1.6."тохирлын үнэлгээ" гэж бүтээгдэхүүн, ажилтны ур чадвар, менежментийн тогтолцоо нь стандарт, техникийн зохицуулалтын шаардлагыг хангаж байгаа эсэхийг тогтоох үйл ажиллагааг хэлнэ гэж тодорхойлсон байна.

Практикт тохирлын үнэлгээний байгууллага нь тохирлын үнэлгээ хийлгэхээр хүссэн байгууллагын хүсэлтийн дагуу тухайн бараа, бүтээгдэхүүн, ажилтны ур чадварыг стандарт, техникийн зохицуулалтыг хангасан эсэхийг хянаж, дүгнэлт гаргадаг байгууллага байна. Гэтэл хуульд тохирлын үнэлгээний байгууллага нь тохирлын үнэлгээ хийхээс гадна нэмэлтээр бүтээгдэхүүний аюулгүй байдлыг хангах, өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх, хэрэглэгчийн эрх, ашгийг хамгаалах ёстой байна.

СТЗТИҮТХ нь 2017 оны 12 дугаар сарын 21-ний өдөр шинэчлэгдэн батлагдаж, 2018 оны 07 дугаар сарын 1-ний өдрөөс дагаж мөрдсөн байдаг. Гэвч тухайн хууль батлагдан хэрэгжиж эхэлснээс хойш өдийг хүртэлх хугацаанд Тохирлын үнэлгээний байгууллага нь дээрх зорилгуудын хүрээнд хийж гүйцэтгэсэн ажлын үр дүн тодорхой бус байна.

Тодруулбал: Хуульд Тохирлын үнэлгээний байгууллагыг дээрх зорилго тус бүрийг хангах хэмээн тодорхойлсон боловч тухайн зорилгыг хангахын тулд хэрхэн ажиллах талаар холбогдох зохицуулалтыг нарийн тодорхой тусгаагүйгээс үүдэлтэйгээр хэрэгжих механизм нь алдагдсан байна. Тухайлбал:

Шигтгээ 7.

2019 оноос стандартыг хэрэгжүүлэх гээд явж ажиллаж байгаа. Хэрэгжилтийг хангуулах гэдэг дээр хэн хэзээ яаж хангуулах талаар чиг үүргийг тодорхой тусгаж өгөх шаардлагатай гэж бодож байна. Тохирлын үнэлгээний байгууллагаар хийлгэх гэж оролдож байсан. Яаж хийх вэ, хэн бид нарыг үнэлэх эрхзүйн зохицуулалт тодорхойгүй байдаг. Нийтээрээ ямар ч стандарт норм дүрмийг хэрэгжүүлнэ гэдэг үүрэг хариуцлага юм уу ухамсар байдаггүй, ААН зүгээр би нэг ийм ажил хийх гэж байгаа хувь хүнийхээ мэдрэмжээр ч юм уу ямар нэгэн хэм хэмжээ тавьчихсан байдаг шаардлага байдаг гэдгийг мэдэхгүй. Тийм учраас хэм хэмжээний тухай ойлголтыг өгч байх хэрэгтэй юм байна гэж ойлгосон⁷

⁷ “Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн “Хотын стандартын газар”-ын төлөөллөөс гаргасан санал 2022 оны 11 дүгээр сарын 1-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл 7-р тал

Шигтгээ 8.

Стандартыг тохирлын үнэлгээний байгууллагууд, техникийн зохицуулалтыг төрийн хяналтаар хийх нь зүйтэй гэх саналтай нэг байр суурьтай байна. Үүнийг хуулиар нарийвчлан тусгах шаардлагатай⁸

“Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 9.

Тохирлын үнэлгээний байгууллага зах зээлийг нь гаргаад өгчихвөл борооны дараах мөөг шиг гараад л ирнэ. Тэгэхээр бид нар хууль эрх зүйгээрээ тохирлын үнэлгээний байгууллагуудыг бий болгох, энэ орон зайг нь бэлдэж өгөх нь л энэ хууль тогтоомж болон стандартын хэрэгжилтийн орон зай гэж харж байгаа юм аа⁹

“Ногоон титэм” ТББ-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 10.

Стандартын хэрэгжилтэд хэн хяналт тавих вэ. Гүйцэтгэх засаглалын дотоод хяналтын тухай хуулийн төсөл өргөн баригдсаныг та бүхэн мэдэж байгаа. Үүнд хяналт шалгалт хийх эрх бүхий байгууллага буюу салбарын яамд буюу холбогдох төрийн захиргааны байгууллагууд, мөн тохирлын үнэлгээний байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор дамжуулан стандартын хэрэгжилтийг хангахаар байгаа. Энэ тогтолцоог бид хууль эрхзүйг боловсронгуй болгох хүрээндээ оруулья¹⁰

“Стандарт, хэмжил зүйн газар”-ын мэргэжилтнүүд

Олон улсад тохирлын үнэлгээний зорилгыг тодорхойлохдоо зах зээлд нийлүүлэх бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ нь хууль, тогтоомжид заасан шаардлагад нийцсэн эсэхийг тодорхойлох үйл ажиллагаа гэж томьёолсон байдаг. Гэвч СТЗТИҮТХ-д хуулиар зорилгыг олон улсын жишгээс зөрүүтэй томьёолжээ.

Цаашилбал тохирлын үнэлгээний байгууллагыг итгэмжлэлд хамруулах, итгэмжлэгдсэн байгууллагаас гаргасан дүгнэлт, гэрчилгээг харилцан хүлээн зөвшөөрч, худалдааг хөнгөвчлөх ерөнхий зарчмыг ДХБ-ын гишүүн орнууд хэрэгжүүлж байна.

Дээрхээс дүгнээд үзвэл СТЗТИҮТХ-д хууль тусгагдсан Тохирлын үнэлгээний зорилго нь зорилгодоо хүрэх хэмжээнд хангалттай хэрэгжих нөхцөл бүрдээгүй, холбогдох зохицуулалтууд тодорхой бус байх тул тухайн зохицуулалтыг эргэн харах зайлшгүй шаардлагатай болсныг илтгэж байна.

⁸ “Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн “Мэргэжлийн хяналтын ерөнхий газар”-ын төлөөллөөс гаргасан санал 2022 оны 11 дүгээр сарын 1-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл 8-р тал

⁹ “Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн “Ногоон титэм” ТҮБ-ын төлөөллөөс гаргасан санал 2022 оны 11 дүгээр сарын 1-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл 11-р тал

Шалгуур үзүүлэлтийн томьёолол 3. СТЗТҮИтХ-ийн 16 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг зорилгодоо хүрсэн эсэх?

16 дугаар зүйл.Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн зорилго

16.1.Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн зорилго нь худалдаан дахь техникийн саад тотгорыг арилгах, худалдааг хөнгөвчлөх, бүтээгдэхүүнд хэрэглэгчийн итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх, тохирлын үнэлгээний дүнг олон улс, бүс нутаг, гадаад улс болон үндэсний хэмжээнд харилцан хүлээн зөвшөөрөх нөхцөлийг бүрдүүлэхэд оршино.

СТЗТҮГтХ-ийн 16 дугаар зүйлийн 16.1-т “Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн зорилго нь худалдаан дахь техникийн саад тотгорыг арилгах, худалдааг хөнгөвчлөх, бүтээгдэхүүнд хэрэглэгчийн итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх, тохирлын үнэлгээний дүнг олон улс, бүс нутаг, гадаад улс болон үндэсний хэмжээнд харилцан хүлээн зөвшөөрөх нөхцөлийг бүрдүүлэхэд оршино” гэж заасан.

Мөн хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.5 дахь хэсэгт "тохирлын үнэлгээний итгэмжлэл" гэж эрх бүхий байгууллагаас тохирлын үнэлгээний байгууллага нь тодорхой үйл ажиллагааг гүйцэтгэх мэргэжлийн чадвартайг тогтоож, хүлээн зөвшөөрөх ажиллагааг хэлнэ гэж тодорхойлсон байна.

Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэл нь хуулийн тодорхойлолтод тусгагдсан үндсэн чиг үүргээс гадна зорилгод тусгагдсан чиг үүргийг давхар гүйцэтгэх ёстой байна. Гэвч тухайн тохирлын үнэлгээний итгэмжлэл нь тодорхойлолтын хүрээнд тусгагдсан чиг үүргээ гүйцэтгэх боловч зорилгын хүрээнд тодорхой хийж гүйцэтгэсэн ажил тодорхой бус байна.

Тодруулбал: СТЗТИҮтХ хэрэгжиж эхэлснээс хойш Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэл нь Худалдаан дахь саад тотгорыг арилгах, худалдааг хөнгөвчлөх, Бүтээгдэхүүнд хэрэглэгчийн итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх гэх зорилтуудын хүрээнд хийж гүйцэтгэсэн ажил тодорхой бус, үр дүнд хүрсэн нийтэд нээлттэй ажил хийгдээгүй байна. Мөн хуульд тухайн зорилгын хүрээнд олгосон эрх хэмжээг хэрхэн хэрэгжүүлж, гүйцэтгэх тухай тодорхой холбогдох нарийвчилсан зохицуулалт тусгагдаагүй байгаа хэрэгжих нөхцөлийг үгүйсгэж байна.

Түүнчлэн тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн үйл ажиллагаа явуулж байгаа Үндэсний итгэмжлэлийн төв нь төрийн албан байгууллагын статустайгаар үйл ажиллагаагаа явуулж байгаа нь нэг талаар хүний нөөцийн боломж чадавхын хувьд хангалттай хэмжээнд хүрч хөгжөөгүй, нөгөөтээгүүр зорилгод тусгагдсан гадаад харилцааг хөгжүүлэх, худалдааг хөнгөвчлөх чиглэлд статусын хувьд хангалтгүй байна.

Иймд СТЗТИҮтХ-д хууль тусгагдсан Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн зорилго нь зорилгодоо хүрэх хэмжээнд хангалттай хэрэгжих нөхцөл холбогдох зохицуулалтууд тодорхой бус байх тул тухайн зохицуулалтыг эргэн харах зайлшгүй шаардлагатай байна.

Европын холбоо, Япон, Герман улсуудын хувьд тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн байгууллагыг нэгтгэх, чадавхыг нэмэгдүүлэх бодлогыг баримталж байна. Европын парламентын 2008 оны 765 дугаар чиглэлээр гишүүн улс орнууд нэг итгэмжлэлийн байгууллагатай байх, ашгийн төлөө бус зорилгоор үйл ажиллагаа явуулах, мөн тус байгууллага нь тохирлын үнэлгээ хийхгүй байх эсвэл тохирлын үнэлгээний байгууллагад зөвлөх үйлчилгээ үзүүлэхгүй байх үндсэн зарчмуудыг тогтоосон байдаг.

3.2. Хүлээн зөвшөөрөгдсөн байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал:

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 1. СТЗТҮИтХ-ийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2 дах хэсэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн эсэх? Өөрөөр хэлбэл хууль тогтоомжийн холбогдох зохицуулалтыг нийгэм хүлээн зөвшөөрч, сайн дураар сахин биелүүлж байгаа эсэхийг энэ шалгуур үзүүлэлтээр шалгана.

4 дүгээр зүйл.Хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолт

4.1.1."стандартчилал" гэж бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний харилцан орлуулалт, мэдээлэл, техник, хэмжилт, сорилтын нэгдмэл, нийцтэй, аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор нийтээр, дахин давтан хэрэглэх журам тогтоох үйл ажиллагааг;

СТЗТҮИтХ 4 дүгээр зүйлийн 4.1.2-т "стандарт" гэж тодорхой хүрээнд хэм хэмжээ бий болгоход чиглэсэн ерөнхий зарчим, үзүүлэлтийг сонирхогч талууд зөвшилцөн боловсруулж баталсан, сонгон хэрэглэх баримт бичгийг гэж заасан бөгөөд тус хуулийн 12 дугаар зүйлийн 1-т "Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага стандартчиллын баримт бичгийг сонгон хэрэглэнэ" гэж тусгагдсаны дагуу стандартыг сонгон хэрэглэхээр тусгасан байна.

Гэвч нийгэмд стандартыг сонгон хэрэглэх тухай ойлголт харилцан адилгүй байна. Тухайлбал:

Шигтгээ 11.

Хуулийн заалтын дагуу сонгон хэрэглэх гэдэг нь тухайн стандартыг хэрэглэх эсэхийг сонгоно гэж заасан байхад стандартын хэрэгжилтийг үнэлдэг байгууллагууд заавал хэрэглэх эрхзүйн баримт бичиг гэсэн ойлголттой байдаг¹¹

“Эрүүл мэндийн яам”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 12.

¹¹ 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газраас хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд бичгээр санал авсан байдаг. Тухайн саналын хүрээнд “Эрүүл мэндийн яам”-с ирсэн санал.

СТЗТҮИТ хуулийн 12.1-д “Иргэн аж ахуй нэгж, байгууллага стандартчиллын баримт бичгийг сонгон хэрэглэнэ” заасныг дараах байдлаар тайлбарлаж байна.

1. Стандарт нь зөвлөмжийн баримт бичиг, иргэн, аж ахуй нэгж, байгууллага хэрэглэх эсэхээ сонгох тухай ойлголт /СХЗГ-ын мэргэжилтний тайлбар/

“Боловсрол, шинжлэх ухааны яам”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 13.

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд техникийн зохицуулалтыг заавал, стандартыг сонгон хэрэглэхээр заасан ч заавал хэрэгжүүлэх техникийн зохицуулалтыг батлан гаргах эрх бүхий байгууллагаас батлаагүй байгаа нь хууль батлагдан гарсан цагаасаа хэрэгжих боломжгүй нөхцөлийг үүсгэж байна. Стандартыг хууль тогтоомж, гэрээнд тусгаснаар хэрэгжинэ гэж байгаа боловч тусгаагүй тохиолдолд хэрэгжихгүй эсвэл сонгон хэрэглэх гэсэн учир хэрэглэх албагүй гэсэн хандлагыг бий болгосон. Энэ нь Монгол Улсын иргэдийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдал хангагдахгүй байх үндэс болж байна¹²

“Хотын стандарт, хөгжлийн газар”-ын мэргэжилтнүүд

Шигтгээ 14.

Аж ахуй нэгж, иргэн нь стандартыг сонгон хэрэглэх гэсэн заалтыг тодорхой болгох¹³

“Сүхбаатар аймаг дахь стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс”-ийн мэргэжилтнүүд

Дээрхээс дүгнээд үзвэл СТЗТИҮТХ-д хууль тусгагдсан стандартын тодорхойлолтын сонгон хэрэглэх гэх ойлголт нь хоёр өөр ойлголтыг бий болгохуйц тодорхойлогдсон байх тул хангалттай хэрэгжих нөхцөл болон тус зохицуулалтын нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдөн хэрэгжих боломжийг алдагдуулж байна. Иймд тухайн зохицуулалтыг эргэн харах зайлшгүй шаардлагатай болсныг илтгэж байна.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2. СТЗТҮИТХ-ийн 14 дүгээр зүйлийн 14.1 дэх хэсэг хүлээн зөвшөөрөгдсөн эсэх? Өөрөөр хэлбэл хууль тогтоомжийн холбогдох зохицуулалтыг нийгэм хүлээн зөвшөөрч, сайн дураар сахин биелүүлж байгаа эсэхийг энэ шалгуур үзүүлэлтээр шалгана.

СТЗТҮИТХ-н 14 дүгээр зүйлийн 14.1-т “Тохирлын баталгаа нь тохирлын гэрчилгээ болон нийлүүлэгчийн мэдэгдэл хэлбэртэй байна” гэж заасан бөгөөд тус хуулийн 14 дүгээр зүйлийн 14.3 дахь хэсэгт “Тохирлын гэрчилгээг итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллага олгоно” гэж тусгагдсан байна.

¹² 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газраас хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд бичгээр санал авсан байдаг. Тухайн саналын хүрээнд “Хотын стандарт, хөгжлийн газар”-с ирсэн санал.

¹³ 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газраас 21 аймгийн стандарт хэмжил зүйн хэлтэс тус бүрээс хуулийн хэрэгжилтэд бичгээр санал авсан байдаг. Тухайн саналын хүрээнд “Сүхбаатар аймаг дахь стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс”-с ирсэн санал.

Хуульд тусгагдсан чиг үүргийн хүрээнд итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллага сүүлийн 4-7 жилийн хугацаанд дор тусгагдсаны дагуу тохирлын гэрчилгээг олгосон байна.

1.Тогтолцооны баталгаажуулалтын баталгаажуулалт:

Хүснэгт 1.

Он	Гэрчилгээжсэн аж ахуйн нэгжийн тоо /өссөн дүнгээр/	Менежментийн тогтолцооны төрлөөр ангилбал					
		ISO 9001	ISO 22000	ISO 45001	ISO 14001	ISO 50001	HACCP
2016	101	98	2	-	1		0
2017	125	117	2	-	3		3
2018	164	147	7	-	4		6
2019	181	161	10	1	-		9
2020	209	177	12	4	6		10
2021	240	200	15	7	7		11
2022.10	258	210	15	13	8	1	11

2. Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний баталгаажуулалт:

Дотоодын бүтээгдэхүүн, үйлчилгээнд тохирлын гэрчилгээ олгосон байдал (Төв болон орон нутгийн салбарын хэмжээнд)

Хүснэгт 2.

Он	Нийт Аж ахуйн нэгж /давхардсан тоогоор/	Нийт олгосон гэрчилгээ	Бүтээгдэхүүнд олгосон гэрчилгээ	Үйлчилгээнд олгосон гэрчилгээ
2016	3685	3738	300	3438
2017	4209	4260	308	3952
2018	4450	4541	355	4186
2019	3874	3932	322	3610
2020	2798	2812	226	2586
2021	3215	3322	355	3357
2022.10	3342	3347	302	3045

3. Экспортын бүтээгдэхүүнд тохирлын гэрчилгээ олгосон байдал:

Хүснэгт 3.

Он	Аж ахуй нэгжийн тоо /давхардсан тоогоор/	Олгосон гэрчилгээний тоо	Бүтээгдэхүний нэр төрөл
2016	754	1326	Багцалсан 8 нэр төрөл
2017	813	1755	Багцалсан 8 нэр төрөл
2018	1042	2490	Багцалсан 8 нэр төрөл
2019	1406	3403	Багцалсан 8 нэр төрөл
2020	712	2462	Багцалсан 8 нэр төрөл
2021	1205	2242	Багцалсан 8 нэр төрөл
2022.10	361	1163	Багцалсан 8 нэр төрөл

4. Импортын бүтээгдэхүүнд тохирлын гэрчилгээ олгосон байдал:

Хүснэгт 4.

Он	Аж ахуй нэгжийн тоо /давхардсан тоогоор/	Олгосон гэрчилгээний тоо	Бүтээгдэхүний нэр төрөл
2016	50	58	76 нэр төрөл
2017	56	72	84 нэр төрөл
2018	75	86	97 нэр төрөл
2019	64	83	105 нэр төрөл
2020	99	108	170 нэр төрөл
2021	107	122	180 нэр төрөл
2022.10	161	161	140 нэр төрөл

5. Аюулгүйн тэмдгийн гэрчилгээ олгосон байдал:

Хүснэгт 5.

Он	Аж ахуй нэгжийн тоо /давхардсан тоогоор/	Олгосон гэрчилгээний тоо	Бүтээгдэхүний нэр төрөл
2019	9	9	76 нэр төрөл
2020	4	4	35 нэр төрөл
2021	2	2	12 нэр төрөл
2022	6	6	114 нэр төрөл

Судалгаанаас үзэхэд 2016-2022 онд жилд дунджаар 20-30 ААН, байгууллагад менежментийн тогтолцооны стандартаар аудит хийж гэрчилгээжүүлсэн байна. 2022

онд 1 аж ахуйн нэгжид Эрчим хүчний менежментийн тогтолцоо. ISO 50001 стандартыг хэрэгжүүлснийг баталгаажуулж гэрчилгээжүүлсэн байна.

Стандарт, хэмжил зүйн салбарын хэмжээнд дотоодын бүтээгдэхүүн үйлчилгээний баталгаажуулалтыг жилд дунджаар 3500 үйлчилгээ, 311 бүтээгдэхүүнд Тохирлын гэрчилгээ олгосон байна.

Өөрөөр хэлбэл тохирлын гэрчилгээг итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллага олгох чиг үүргийнхээ хүрээнд тогтмол олгон, практикт тодорхой чиг үүргийг хэрэгжүүлж тогтвортой ажиллаж буй нь дээрх статистик мэдээллээр харагдаж байна.

Гэвч СТЗТҮИтХ-д итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллагад холбогдох 2 зохицуулалт тусгагдсан байна. Тухайн тусгагдсан зохицуулалтын хүрээнд итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллага гэж хэнийг, юуг хэлж буй нь тодорхой бус, тохирлын гэрчилгээг ямар шалгуурыг үндэслэж, хэрхэн, хэн баталгаажуулж гэрчилгээг олгох гэх мэт бүхий л холбогдох нарийн асуудлуудыг хөндөөгүй байна. Үүнээс үүдэлтэйгээр нийгэмд хүлээн зөвшөөрөгдөх үндэслэл нь үгүйсгэгдэж байна.

Иймд СТЗТИҮтХ-д хууль тусгагдсан Тохирлын гэрчилгээг олгох итгэмжлэгдсэн баталгаажуулалтын байгууллагын ойлголт тодорхой бус байх тул тухайн зохицуулалтыг эргэн харах зайлшгүй шаардлагатай байна.

3.3. Практикт нийцэж буй байдал шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд үнэлсэн байдал:

Шалгуур үзүүлэлтийн томьёолол 1. СТЗТҮИтХ-ийн 25 дугаар зүйлийн 25.1 дэх хэсгийн зохицуулалт практикт хэр нийцсэн бэ?

25 дугаар зүйл.Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

25.1.Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага төрөөс стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний талаар баримтлах бодлогыг боловсруулах, хэрэгжүүлэх, эрхэлсэн асуудлын хүрээнд мэргэжил, арга зүйн удирдлагаар хангах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.

Засгийн Газрын тохируулагч агентлаг Стандарт, хэмжил зүйн газар нь анх 1923 онд Жин хэмжүүрийн товчоо нэртэйгээр байгуулагдсанаас хойш өдгөө үндсэн 8 нэгж, 1 алба мөн орон нутгийн 20 аймагт салбар хэлтэстэй, салбарын хэмжээнд 420 гаруй ажилтан, албан хаагчид бүхий Засгийн Газрын тохируулагч агентлаг болтлоо хөгжлийн олон үеийг туулж ирсэн 100 жилийн түүхтэй байгууллага юм.

Үйл ажиллагааны үндсэн чиг үүрэг:

- Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийг боловсронгуй болгох талаар санал боловсруулах, стандартчилал, тохирлын үнэлгээний баримт бичгүүдийг олон улсын жишигт нийцүүлэн боловсронгуй болгох, үндэсний стандартыг олон улсын стандартын түвшинд хүргэж нэмэгдүүлэх, шинэ үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, дэвшилтэт технологи нэвтрүүлэхэд стандартчиллын бодлогоор дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх, олон улс, бүс нутаг, 2 талын стандартчиллын хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, стандартчиллын техникийн хороод болон дэд хороодын үйл ажиллагааг зохион байгуулах, зохицуулах, үйл ажиллагаанд мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх, тохирлын үнэлгээний бодлогыг тодорхойлох;
- Хэмжил зүйн тухай хууль, эрх зүйн орчинг олон улсын жишиг, улс орны нийгэм эдийн засгийн шаардлагад нийцүүлэн боловсронгуй болгох санал боловсруулах, тэдгээрийг хэрэгжүүлэх, хэмжлийн эталоныг хөгжүүлэх төсөл, хөтөлбөр боловсруулах, шийдвэрлүүлэх, хэрэгжүүлэх, хэмжил зүйн мэргэжлийн байгууллагын болон хэмжих хэрэгслийн шалгалт тохируулга хийх ажилтны чадавхыг үнэлэх, хэмжил зүйн мэргэжлийн байгууллагын эрх олгох, хэмжил зүйн мэдээллийн улсын нэгдсэн санг хөтлөх, улсын эталон, стандартчилсан загварыг бий болгох, зохион бүтээх, хадгалах, харьцуулан дүйлгэж баталгаажуулах, хэмжил зүйн асуудлаар эрдэм шинжилгээ, судалгааны ажил, туршилт хийх, улсын эталоны нэгж дамжуулалтыг олон улсад болон үндэсний хэмжээнд хангах, өндөр нарийвчлалтай хэмжих хэрэгсэлд шалгалт тохируулга хийх, хэмжил, шалгалт тохируулгын чадавхыг Жин, хэмжүүрийн олон улсын байгууллагын мэдээллийн санд бүртгүүлэх, хүлээн зөвшөөрүүлэх, хэмжих хэрэгслийн загварын туршилт хийх тогтолцоог олон улсын жишигт нийцүүлэн хялбаршуулах, боловсронгуй болгох, хэмжлийн нэгжийн эталоны ашиглалт, хөтлөлтийн чиглэлээр судалгаа шинжилгээний ажлыг эталоны нэгдсэн лаборатори, секторын тогтолцоонд үндэслэн хийх, хэмжил зүйн олон улсын байгууллага, хэлэлцээрт нэгдэн орох, тэдгээртэй хамтран ажиллах чиг үүрэг хэрэгжүүлэх;
- Бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, менежментийн тогтолцооны баталгаажуулалтыг үндэсний болон олон улсын хууль, тогтоомж, стандартын шаардлагад нийцүүлэн хөгжүүлэх, аюулгүйн тэмдэг хэрэглэх бүтээгдэхүүнд тохирлын үнэлгээ явуулж, гэрчилгээжүүлэх, Олон Улсын менежментийн тогтолцооны стандартыг нэвтрүүлсэн байгууллагад тохирлын үнэлгээ явуулах, бүтээгдэхүүн, үйлчилгээ, менежментийн тогтолцооны баталгаажуулалтын талаар мэргэжил, арга зүйн дэмжлэг үзүүлэх, хамрах хүрээг өргөжүүлэх, Баталгаажуулалтын үйл ажиллагааны талаарх хэрэглэгчдийн мэдлэгийг дээшлүүлэх улмаар тэдэнд зөв сонголт хийх, өөрийн үйл ажиллагаанд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;
- Үнэт металл, эрдэнийн чулууны үйлдвэрлэл, үйлчилгээг зохицуулсан эрх зүйн акт, сорьцын хяналтын тогтолцоог боловсронгуй болгох ажлыг зохион байгуулах, хэрэгжүүлэх, үнэт металл, тэдгээрээр хийсэн эдлэлд химийн шинжилгээ хийж үнэт металлын сорьцыг тогтоон улсын сорьцын баталгааны тэмдэг дарах, эрдэнийн чулууг таньж гэрчилгээ олгох, сорьцын баталгааны

тэмдгийн хяналт шалгалтыг хийж сорьцтой холбоотой маргааныг таслан шийдвэрлэх, шинжилгээ хийж хэрэглэгчдийн эрх ашгийг хамгаалах, үнэт металлыг хайлж гулдмайлах, сорьцын лабораторийн чадавхыг дээшлүүлэх;

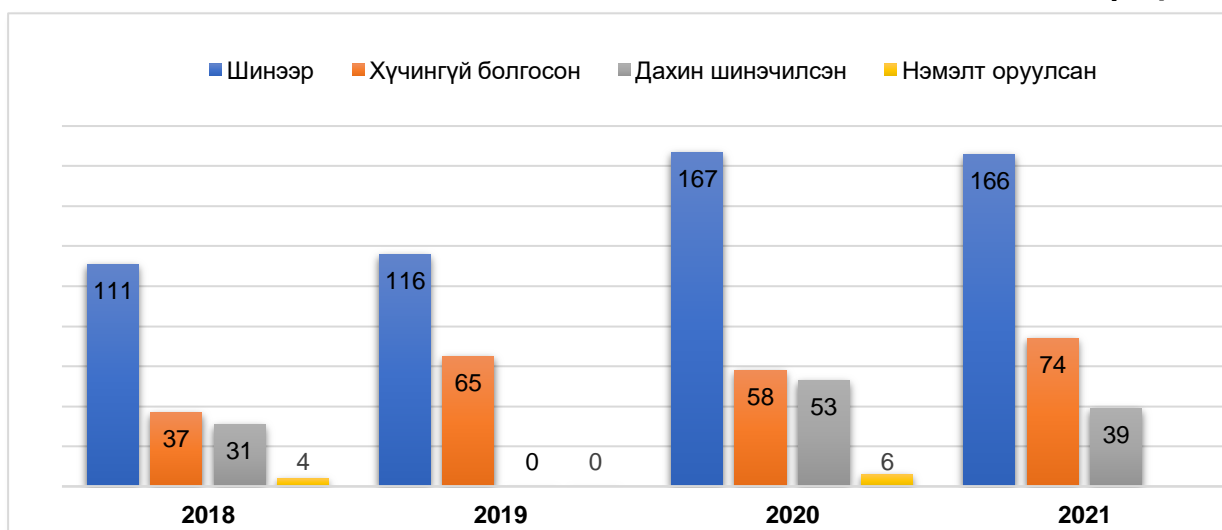
- Худалдаа үйлчилгээний тооцоо, эрүүл мэнд, байгаль орчин, улс орны аюулгүй байдлыг хангах үйл ажиллагаанд ашиглаж байгаа хэмжих хэрэгслийг шалгаж, баталгаажуулах ажлыг зохион байгуулах, Хэмжлийн нэгдмэл байдлыг хангах чиглэлээр төсөл, хөтөлбөр боловсруулах, хэрэгжүүлэх, хэмжих хэрэгслийн баталгаажуулалтын үйл ажиллагааны талаарх хэрэглэгчдийн мэдлэгийг дээшлүүлэх улмаар тэдэнд зөв сонголт хийх, өөрийн үйл ажиллагаанд итгэх итгэлийг нэмэгдүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх зэрэг үйл ажиллагааг явуулахын зэрэгцээ хуульд заасны дагуу стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний талаар баримтлах бодлогыг боловсруулан ажиллаж байна.

Хууль хэрэгжиж эхэлснээс хойш “Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага” 2018, 2019, 2020, 2021 онуудад дараах байдлаар стандартыг шинээр баталж, хүчингүй болгож, дахин шинэчилсэн байна.

Хүснэгт 7.

№	Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага	2018	2019	2020	2021
1	Шинээр баталсан стандарт	111	116	167	166
2	Хүчингүй болгосон стандарт	37	65	58	74
3	Дахин шинэчилсэн стандарт	41	0	53	39
4	Нэмэлт оруулсан стандарт	4	0	6	5

График 1.

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 2. СТЗТҮИтХ-ийн 25 дугаар зүйлийн 25.3.4 дэх хэсгийн зохицуулалт практикт хэр нийцсэн бэ?

25 дугаар зүйл.Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

25.3.4.хариуцсан асуудлаар олон улсын байгууллагад гишүүнээр элсэх санал гаргах, олон улс, бүс нутаг, гадаад улсын холбогдох байгууллагатай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, тохирлын үнэлгээний үр дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх;

Олон улс, бүс нутаг, гадаад улсын холбогдох байгууллагатай хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх, тохирлын үнэлгээний үр дүнг харилцан хүлээн зөвшөөрөх зэрэг асуудлаар өнөөдрийн байдлаар дараах үйл ажиллагааг “Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага” явуулаад байна.

1. ISO /International Organization for Standardization, full member, 1979/ (Олон Улсын Стандартчиллын байгууллага)
2. IRSA /Inter-Regional Standardization Association, 1997/ (Бүс нутаг хоорондын Стандартчиллын холбоо)
3. EAFTerm /East Asian Forum on Terminology, 1998/ (Евроазийн нэр, томъёоны хурал)
4. IEC /International Electrotechnical Commission, 2000/ (Олон Улсын Цахилгаан техникийн хороо)
5. OIML /International Organization for Legal Metrology, 1998/ (Олон Улсын хууль, эрх зүйн хэмжил зүйн байгууллага)
6. APLMF /Asia Pacific Legal Metrology Forum, 1997/ (Ази, номхон далайн хууль, эрх зүйн хэмжил зүйн хурал)
7. APMP /Asia Pacific Metrology Forum, 2002/ (Ази, номхон далайн хэмжил зүйн хурал)
8. PASC /Pacific Area Standards Congress, 2002/ (Номхон далайн Стандартын конгресс)
9. CEN /European Committee for Standardization, 2011/ (Европын Стандартчиллын хороо)
10. IAOO /International Association of Assessing Officer/ (Олон Улсын Сорьцын мэргэжилтнүүдийн холбоо)
11. BIPM /International Conference of Weights and Measures, 2013/ (Олон Улсын жин хэмжүүрийн товчоо)
12. CIPM MRA /Mutual Recognition Arrangement of International Bureau of Weights and Measures, 2013/ (Олон Улсын жин хэмжүүрийн товчооны хамтарсан зохицуулалт)
13. EEC (Euroasian Economic Commission, 2017) Евроазийн Эдийн засгийн хороо

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 3. СТЗТҮИтХ-ийн 25 дугаар зүйлийн 25.3.6 дахь хэсгийн зохицуулалт практикт хэр нийцсэн бэ?

25 дугаар зүйл.Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага

25.3.6. хариуцсан асуудлаар төлбөртэй ажил, үйлчилгээ эрхлэх, сургалт явуулах;

- Олон улсын гэрээ хэлэлцээр, олон улс, бүс нутаг, гадаад орны болон үндэсний стандарт, техникийн зохицуулалт, удирдамж, зөвлөмж, аргачлал, заавар, тохирлын үнэлгээний журам болон холбогдох норматив-техникийн бусад баримт бичгийг хүлээн авах, бүртгэх, хадгалах, хамгаалах, олон нийтэд хүргэх, мэдээлэх, хэвлэх, борлуулах үйлчилгээ үзүүлэх, төрөлжсөн сургалт зохион байгуулах замаар салбарын боловсон хүчнийг бэлтгэх, давтан сургах, мэргэшлийг нь дээшлүүлэх нь Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл мөн.

Энэ хүрээнд Стандартчилал, техникийн зохицуулалтын асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллага нь 2020 онд 39 төлбөртэй сургалтыг, 2021 онд 36 төлбөртэй сургалтыг тус тус явуулсан байна. Гэвч холбогдох салбарын байгууллагуудаас сургалт хангалтгүй байгаа талаарх саналыг илэрхийлсээр байна.

Хүснэгт 81.

№	Төлбөртэй сургалтын тоо	
1	2020	2021
2	39	36

Стандартын мэдлэг, ойлголтыг түгээн дэлгэрүүлэх шаардлагатай байна гэсэн санааг холбогдох харъяа байгууллагын мэргэжилтнүүд хэлсэн байна.

Шигтгээ 15.

Иргэд, байгууллагууд стандартын талаар анхан шатны ойлголт, мэдлэгтэй байх нь стандартын хөгжлийг хурдасгах гол түлхэц болно. Менежментийн тогтолцооны аудитуудыг мэргэшүүлэх сургалт зохион байгуулдаг сургалтын байгууллагуудыг гэрчилгээжүүлэх, өндөр шалгуураар албан ёсны зөвшөөрөл олгодог байх

Архангай аймаг дахь Стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс

Шигтгээ 16.

Төлбөртэй ажил үйлчилгээ болон сургалт зохион явуулахад төсөвт тодорхой тусгах шаардлагатай.

Өмнөговь аймаг дахь Стандарт, хэмжил зүйн хэлтэс

Шалгуур үзүүлэлтийн томъёолол 4. *СТЗТҮИтХ-ийн 29 дүгээр зүйлийн 29.1 дэх хэсгийн зохицуулалт практикт хэр нийцсэн бэ?*

29 дүгээр зүйл. Төрийн хяналт

29.1.Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн төрийн хяналтыг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан байгууллага, гаалийн байгууллага хэрэгжүүлнэ.

Стандартчиллын өнөөгийн байдлыг авч үзвэл Монгол улсад өнөөдөр хүчин төгөлдөр нийт 6525 стандарт хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байна. Үүнээс 43 хувь нь олон улсын түвшинд хүрсэн. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээ, итгэмжлэлийн тухай хуульд яагаад өөрчлөлт оруулах болсон хэрэгцээ шаардлага бий болсон бэ гэхээр батлагдсан стандарт бүх түвшинд хэрэгждэг байх шаардлагатай бөгөөд Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсэг, төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд заасан байгууллага болох гаалийн байгууллага хэрэгжүүлнэ гэж заасан байдаг.

Төрийн хяналт шалгалтын хуулийн 9-р зүйлийн 3.1 хэсэгт хууль тогтоомж болон нийтээр дагаж мөрдөх хэм хэмжээний актад хяналт тавина гэсэн байдаг. Ингээд хяналт тавих үүргийг эрх зүйн актаар зааж өгсөн боловч зарим хяналт тавих шаардлагууд орхигдсон байна. Тухайлбал техникийн зохицуулалт. Ийм эрхзүйн хийдэл байгаа учраас стандартын хэрэгжилт төдийлөн хангалттай биш байна гэсэн дүгнэлтэд хүрсэн байна. Олон улсын жишгээр стандарт, техникийн зохицуулалтын хэрэгжилтийг хангах үүднээс ямар зохицуулалт хийх ёстой талаар цаашид нарийвчлан судлах шаардлагатай байна.

Эрхзүйн орчныг боловсронгуй болгоход, стандарт хэмжил зүйн газрыг шинэ түвшинд гаргахад дараах гурван үйл ажиллагаа хийх шаардлагатай хэмээн салбарын мэргэжилтнүүд санал бодлоо хэлж байна. Үүнд:

1. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах
2. Стандарт хэмжил зүйн талаар төрөөс баримтлах бодлогыг хэрэгжүүлэх
3. “Стандарт ба хөгжил” үндэсний хөтөлбөр боловсруулах

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ

5. 1 Дүгнэлт

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн хэрэгжилтэд хийсэн үр дагаврын үнэлгээгээр хэд хэдэн дүгнэлтийг гаргаж болохоор байна.

Нэгдүгээрт. Стандартыг боловсруулах, батлах процессын хувьд хуулийн холбогдох, зүйл заалтуудын хэрэгжилт харьцангуй өндөр байна. Харин хэрэглэх, мөрдөх, хэрэгжилтэд хяналт тавих үйл ажиллагааг зайлшгүй шаардлагатай байна.

Хоёрдугаарт. Стандартын талаарх олон нийтийн ойлголт, мэдээлэл хангалтгүй байгаа нь иргэд, хэрэглэгчдийн зүгээс шаардлага тавих, гомдол гаргах үйл ажиллагаа харьцангуй сул байна.

Гуравдугаарт. Стандартын талаарх ойлголт, түүнийг хэрэглэх асуудалд оролцогч талууд харьцангуй өөр өөр ойлголттой байгаа нь тогтоогдсон болно. Тухайлбал Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн 2017 оны шинэчилсэн найруулгаар стандартыг сонгон хэрэглэх баримт буюу үйлдвэрлэгч, нийлүүлэгч нь хууль, тогтоомж, эрх зүйн актаар заавал мөрдөхөөр заагаагүй бол сайн дураар хэрэглэхээр тодорхойлсон. Энэ нь олон улсын нийтлэг практикт нийцэж байгаагийн хувьд өөр өөр ойлгоход хүргэсэн ойлгомжгүй зохицуулалтыг залруулах, тодорхой болгох нь зүйтэй байна.

Дөрөвдүгээрт. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулга 2017 онд батлагдсанаас хойш зах зээл дээр тохирлын үнэлгээний байгууллагууд хангалттай хэмжээнд хүрч хөгжөөгүй байгаа ба тохирлын үнэлгээний салбарт төр, төрийн оролцоотой байгууллага давамгайлсан хэвээр байна.

Тав. Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн төрийн байгууллаг бий болсон боловч үйл ажиллагааны цар хүрээ, мэргэжлийн чадавх, хүний нөөц бүрдээгүй байна. Үүнд тус байгууллагын статус голчлон нөлөөлсөн байх талтай байна.

Зургаа. Тохирлын үнэлгээний байгууллагуудын талаарх тодорхойлолт, зохицуулалт хэт ерөнхий байгаа нь нарийвчилсан журам, зохицуулалтуудыг боловсруулах, батлан мөрдүүлэхэд ойлгожмгүй байдлыг бий болгосон байна.

Долоо. Төрийн хяналт, шалгалт болон тохирлын үнэлгээний хяналт, олголтын процессыг зааглах, оролцогч талуудын ойлголтыг залруулах шаардлагатай байна. Иймд тохирлын баталгаа олгох үйл ажиллагааг зөвхөн тохирлын үнэлгээний байгууллага олгох талаар илүү тодорхой болгох нь зүйтэй байна.

Найм. Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлд хамрагдах ач холбогдлыг сулруулсан, эрх мэдлийн тэнцвэрийг алдагдуулж, тохирлын үнэлгээний үйл ажиллагаанд салбарын сайд оролцохоор зохицуулсан нь хуулийн хэрэгжилтэд сөргөөр нөлөөлсөн байна.

5. 2 Зөвлөмж

Стандартчилал, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хуулийг сайжруулах хүрээнд доорх өөрчлөлтүүдийг хийх нь зүйтэй байна. Үүнд:

- Хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа стандартуудад салбарын сайдын оролцоотойгоор тогтмол хугацаанд шинжилгээ хийх;
- Стандартын тухай тодорхойлолтыг сайжруулж, хууль тогтоомж, Засгийн газрын тогтоолоор эш татсан стандартыг улсын хэмжээнд заавал дагаж мөрдөх, түүнээс бусад стандартыг иргэн, аж ахуйн нэгж сонгон хэрэглэх;
- Тохирлын үнэлгээний үйл ажиллагаанд оролцогч талуудад тавигдах шаардлагыг тодорхой болгох, эрх үүргийг нарийвчлан тусгах;
- Тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн байгууллагын статус, эрх хэмжээг тодорхой болгох;
- Төрийн захиргааны байгууллагаас гүйцэтгэх ажил үйлчилгээний төлбөрийн хэмжээг төр, хувийн хэвшил, мэргэжлийн холбоо, иргэний төлөөлөл бүхий зөвлөлөөс тогтоох;
- Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн үйл ажиллагааны ил тод, нээлттэй байдлыг нэмэгдүүлэх хүрээнд мэдээллийн санд байршуулах мэдээллийг тодорхой болгох;
- Төрийн хяналт шалгалтаар заавал дагаж мөрдөх шаардлагатай стандартын тохирлын баталгааг хууль, тогтоомжийн дагуу гаргуулсан эсэхэд хяналт тавих зэрэг өөрчлөлтүүдийг тусгана.

АШИГЛАСАН ЭХ СУРВАЛЖ

Хууль, эрх зүйн акт

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль, 1992
2. Монгол Улсын Захиргааны хууль, 2013
3. Стандартчилал, техникийн зохицуулалт тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай хууль, 2018
4. Улсын их хуралын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор батлагдсан “АЛСЫН ХАРАА-2050
5. Улсын их хуралын 2021 оны 106 дугаар тогтоолоор батлагдсан “Шинэ сэргэлтийн бодлого
6. Улсын их хуралын 2020 оны 23 дугаар тогтоолоор батлагдсан Монгол Улсыг 2021-2025 онд хөгжүүлэх таван жилийн үндсэн чиглэл
7. Засгийн газрын 2022 оны “Хувийн хэвшил, төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх ажил үйлчилгээний талаар авах зарим арга хэмжээний тухай” 340 дүгээр тогтоол
8. Засгийн газрын 2019 оны 235 дугаар тогтоол
9. Евро парламентын 2008 оны 765 дугаар чиглэл
10. Япон улсын Аж үйлдвэрийн стандартын тухай хууль
11. Евро парламентын 2012 оны 1025 дугаар чиглэл

Цахим эх сурвалж

1. <http://opendata.burtgel.gov.mn/lesinfo/8172676>
2. <https://forum.parliament.mn/projects/187>
3. <https://www.mnas.gov.mn/Use%20of%20Logos%20and%20Marks>
4. <https://emi.qcc.gov.ae/-/media/Project/QCC/EMI/Documents/TheNationalQualityInfrastructure.pdf>
5. <http://nml.gov.ph/wp-content/uploads/2013/02/THE-ANSWER-TO-THE-GLOBAL-QUALITY-CHALLENGE- A-NATIONAL-QUALITY-INFRASTRUCTURE.pdf>
6. https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/tbt3rd_e.pdf
7. https://www.unido.org/sites/default/files/2017-02/GUIDE_FOR_THE_DEVELOPMENT_OF_0.pdf
8. <https://pubdocs.worldbank.org/en/249621553265195570/69dba889394378338787139226.pdf>
9. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/2305>

Статистик мэдээ, судалгааны тайлан, ном

1. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 10 дугаар сарын 28-ны өдрийн хурлын тэмдэглэл
2. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл

3. Стандарт, техникийн зохицуулалт, тохирлын үнэлгээний итгэмжлэлийн тухай” хуульд нэмэлт өөрчлөлт оруулах Ажлын дэд хэсгийн 2022 оны 11 дүгээр сарын 04-ний өдрийн хурлын тэмдэглэл
4. Стандарт, тохирлын үнэлгээний бодлого хэрэгжилтийг боловсронгуй болгох үүднээс 2022 оны 10 дугаар сарын 05-ны Засгийн газрын хуралдаанаар Ерөнхий сайдын захирамж гарсан. Тухайн захирамжийн хүрээнд Стандарт, хэмжил зүйн газар хуулийн холбогдох оролцогч нарыг хамруулан хуулийн хэрэгжилтэд авсан саналын тэмдэглэл.